

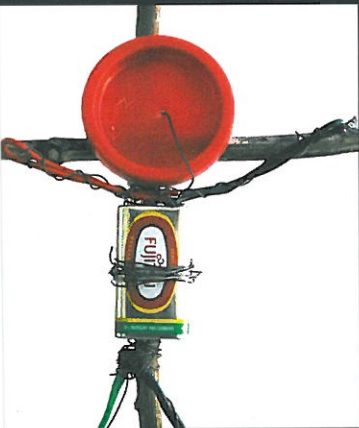
KIRKEN UNDERVISER

Undervisningsmodeller | Praktisk pædagogisk arbejde | Kirkeligt børne- og ungdomsarbejde | Andagter og gudstjenester | Anmeldelser og litteratur

– Det aktuelle tidsskrift for kirkens pædagogik og undervisning

KONFIRMANDERNES GUDSBILLEDER
– om at tilføre undervisningen
billedskabende elementer

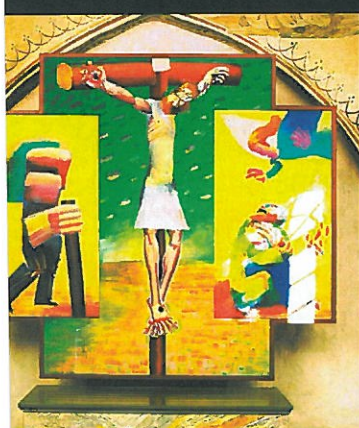

**HVAD BLEV DER AF
BILLEDFORBÜDET?**

**AT SÆTTE BILLEDE OG KROP
PÅ GUDSFORHOLDET**

MØD MIG I NATTEN
– om Kristus i natkirken

December | 2009

>4

TEMA:
GUDSBILLEDER

Leder

Alle mennesker, der er opvokset i en kultur, hvor en monoteistisk tro er dominerende, kommer til kirken med deres yndlingsgud under armen, påstår den amerikanske psykoanalytiker Maria Rizzuto. Denne yndlingsgud, som hun kalder gudsrepræsentationen, er dannet af en blanding af erindringer og erfaringer fra barndommen og idealiserede billeder af forældrene. I mødet med kirken sker den anden fødsel af gudsrepræsentationen, her møder barnet den etablerede kirkes guds billede. Mødet skal foregå med respekt og omsorg for barnet og dets gudsrepræsentationen, siger Rizzuto.

Yndlingsguden eller gudsrepræsentationen følger os resten af livet, og netop derfor er det vigtigt at den får mulighed for at udvikle sig i takt med vores kognitive udvikling. Men dette kræver, at man arbejder med sit guds billede.

Kort tid efter at Peter Madsen havde lavet tegneserien menneskesønnen, var jeg så heldig, at overvære et foredrag med ham. Her kom Peter Madsen med en illustrativ pointe om guds billeder, som jeg ofte har brugt i min undervisning siden. Det er med guds billedet ligesom med at tegne et hus, påstod Peter Madsen – mange af os stoppede med at tegne omkring 4. klasse, så når vi bliver bedt om at tegne et hus, kan vi skam godt tegne noget, som alle ved er et hus, med døre, vinduer og en skorsten med røg. Men tegningen er uden perspektiv og nuancer – det er et barns tegning. Lige sådan er det med Guds billedet, hvis vi stopper med at beskæftige os med vores gudsforestilling i 4. klasse, så bliver vores guds billede også et barn billede på Gud.

Helle Marie Danielsen, Redaktionssekretær

Kirken Underviser

- er et tidsskrift til inspiration for alle i kirkens forskellige former for undervisning
- praktisk hjælp til det pædagogiske arbejde i menigheden og det kirkelige børne- og ungdomsarbejde
- undervisningsmodeller til brug for børn, unge og voksne
- forslag til andagter og gudstjenester
- teologisk-pædagogisk information
- anmeldelser og omtale af nye undervisningsmaterialer og litteratur med relevans for det pædagogiske arbejde i kirke og menighed

www.kirken-underviser.dk

Redaktion

Inger Margrethe Mikkelsen, Benthe Kleon Jeppesen (ansv.), Mogens Bering Rasmussen, Keld Balmer Hansen, Helle Marie Danielsen, Kirsten Søgaard, Inge Lise Reiche, Per Rene Jensen

Redaktionssekretær: Helle Marie Danielsen
Peter Bangs Vej 1, 2000 Frederiksberg,
tlf.: 38 38 41 20

Sats, layout: Kathrine Winther Iversen
ISSN: 1602-2785

Udgiver:
Kirkefaglig Videreuddannelse
Diakonissestiftelsen
Peter Bangs Vej 1
2000 Frederiksberg
Tlf.: 38 38 41 20
www.kirkefaglig-videreuddannelse.dk

Målsætning:
Målsætningen for Kirkefaglig Videreuddannelse er at uddanne diakonale og religionspædagogiske medarbejdere, der ud fra en kirkelig faglighed kan indgå som inspiratorer, iværksættere og ledere i kirkens arbejde.

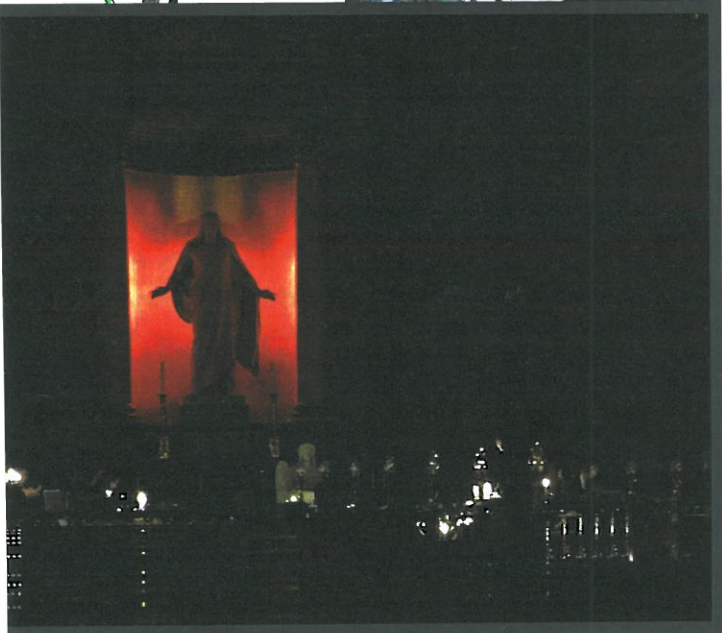
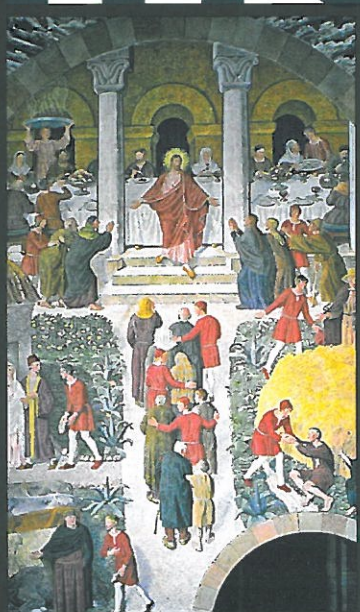
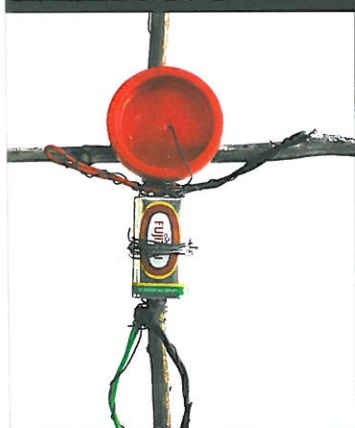
Tryk: Clemensstrykkeriet a/s

Abonnement:
Årsabonnement (4 numre) kr. 235,-
Løssalg kr. 75,-
Henvendelse til:
Kirken Underviser c/o Unitas Forlag
Peter Bangs Vej 1
2000 Frederiksberg tlf.: 36 16 64 81
E-mail info@unitasforlag.dk

indhold

- 04** KONFIRMANDERNES
GUDSBILLEDER
af Benny Vindelev
- 08** HVAD DER BLEV AF
BILLEDFORBUDET
af Jeanne Dalgaard
- 12** AT SÆTTE BILLEDE OG
KROP PÅ GUDSFOR-
HOLDET af Helle Møller Jensen
- 15** TO IDEER TIL KREATIVT
ARBEJDE MED GUDS-
BILLEDER af Inger Margrethe Mikkelsen
- 16** GLIMT AF GUDS BILLEDE
I 100 ÅRS DANSK KIRKE-
KUNST af Anette Kristine Nybo Henriksen
- 19** MØD MIG I MØRKET –
OM KRISTUS I NATKIRKEN
af Signe Malene Berg
- 22** LÆS MERE
- 23** ANMELDELSER

Konfirmandernes *gudsbilleder*

Sognepræst Benny Vindelev, Hans Egedes
kirke i Aalborg, bovi@km.dk

Billeddannelse

Gud kan ikke begribes uden sproglige billeder og symbolske motiver. Kirkereformator Martin Luther var bevidst om det og mente, at kristendom på mange måder er billeddannende ord, som vi f.eks. møder det i Jesu lignelser eller i teksterne om hans korsfæstelse. »Man kan slet ikke lade være med at danne sig et billede af det i sit hjerte«, siger Luther et sted. Og det har stor betydning ikke mindst i vores tids-epoke, hvor vi ved, at mange – også konfirmander – tilegner sig ny erkendelse, mening og viden gennem arbejde med det visuelle. Derfor er det en pædagogisk udfordring at tilføje undervisningen billedskabende elementer, der gør troens grundfortælling synlig og sanselig.

» Troen lever ikke blot af det man hører, men også af det man kan se og røre ved, så evangeliets ord får form og krop.

At sætte billede på ordene

I det pædagogiske arbejde med kristendommen er sammenhængen mellem ord og billede et væsentligt perspektiv. Det er to forskellige udtryksformer. Håndgribelige billeder, som f.eks. er lavet af konfirmanderne selv, har jo den fordel i forhold til de mundtlige ord, at man kan vende tilbage til dem, snakke med hinanden om dem, vise dem frem for andre; ligesom konkrete billeder kan fastholde en pointe og rumme konfirmandernes personlige

udtryk. De mundtlige ord derimod er svingninger i luften, som forsvinder, så snart de er talt. Det er en af grundene til, at det er væsentligt at sætte billede på ordene. At visualisere den kristne tro på forskellig måde, både ved musisk-praktisk aktivitet og gennem sprogets evne til at danne billeder med ordene. Gode ord kan måske huskes. Men når de samme ord også bliver til et billede, så kan de næsten ikke glemmes. Troen lever ikke blot af det man hører, men også af det man kan se og røre ved, så evangeliets ord får form og krop.

» det en pædagogisk udfordring at tilføje undervisningen billedskabende elementer, der gør troens grundfortælling synlig og sanselig.

Veleder

Traditionstab

Gennem de seneste årtier er der sket et markant tab af en *sammenhængende* viden og fortrolighed med kristendommen. Og det sætter nye pædagogiske betingelser for undervisningen og mødet med konfirmanderne. Utallige indtryk passerer forbi det indre blik hver eneste dag, bl.a. på TV og mobilskærme. Hverdagens mange billeder er ofte flygtige og kortvarige, som en strøm af udskiftelige motiver, der tages ned og hænges op i sindets galleri. Alligevel aflejres små rester og brudstykker af erindring fra f.eks. de elektroniske medier og computer- og rollespil, som kan være værdifulde i undervisningen. Der er input fra mange sider med en *sporadisk* viden om kristendom fra forskellige kilder. Der kan være indtryk fra kristendomsfaget i de små skoleklasser og eventuelt fra mini- eller junior-konfirmandundervisningen i kirken, ligesom der i konfirmandalderen stadig er noget tilbage af barnets umiddelbare religiøsitet, der blander sig med spørgende skepsis og tvivl.

Gudsbilleder lige fra hjertet

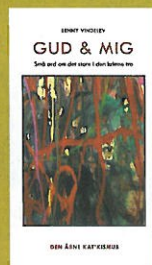
Selvom tabet af fortrolighed med kristendommen i traditionel betydning er markant, så skal man ikke tage fejl af de unges muligheder, men tvært imod møde dem som

nogle, der ikke mangler noget for at indgå i en dialog om Gud og sætte billede på ordene. Alternativet er nemlig, at undervisningen får et negativt udgangspunkt, og det vil præge samværet og den pædagogiske arbejdsform. Derfor kan det være en god idé at tage udgangspunkt i de unges egen tankeverden, navnlig når det gælder arbejdet med gudsbilleder. For en konfirmand er i virkeligheden fyldt af indre billeder, som ligger og venter på at blive fremkaldt og sat ind i en sammenhæng. Det er underviserens opgave at kalde disse motiver frem og give dem betydning i en ligeværdig dialog om det væsentlige i den kristne tro. Dertil kommer, at mange unge har en fin evne til at kombinere brudstykker af indtryk, billeder og tanker med deres erfaring. Det gælder også deres forestillinger om Gud. Man kan opleve det, hvis man giver dem fem minutter i den første undervisningstime til at formulere deres eget billede af Gud i korte ord lige fra hjertet. Ofte vrimer det med spændende sætninger og udtryk, som kan danne baggrund for det videre arbejde med emnet. Lad mig give nogle eksempler fra sidste års

» en konfirmand er i virkeligheden fyldt af indre billeder, som ligger og venter på at blive fremkaldt og sat ind i en sammenhæng

Hjemmeside med inspiration

Nogle af eksemplerne i denne artikel er hentet fra min bog »Gud & mig – den åbne kat' kismus«, som udkom på Aros Forlag i april 2009. I tilknytning til bogen vil der i januar 2010 udkomme en hjemmeside med faglig inspiration og idémateriale til arbejdet med konfirmanderne (www.gudogmig.dk).

hold, som samtidig afspejler de unges forskellighed.

Gud er lidt ligesom en psykolog

Uden at have læst noget særligt i Bibelen eller at have kristendom med hjemmefra formulerede en konfirmand for et par år siden følgende gudsbillede: »Gud er både en mand og en kvinde, så han forstår alle mennesker og vil hjælpe alle. Han er lidt ligesom en psykolog. Én, der kan tilgive alt, hvis man virkelig fortryder det, man har gjort«. Sætningen viser, at unge kan give et kvalificeret udspil til undervisningen med et erfaringsmæssigt og teologisk indhold. Der er stof til dyb eftertanke i denne korte formulering.

En konfirmand, der var katolsk opdraget formulerede at »Gud er som et højhus i tre etager.« Dyrene er nederst og menneskene er på midten. Gud er øverst sammen med Jesus og alle hans disciple. En mere »filosofisk« konfirmand skrev kort og godt, at »Gud er alt i intetheden«.

» Og de unge har brug for en kirke, der tager deres tanker alvorligt og samarbejder med de unge om at sætte deres gudsbilleder ind i en større sammenhæng

En af de mere kreative konfirmander mente, at »Gud er et billede af hver enkelt persons fantasi« og en anden at »Gud er som et barn, der tegner eller som helten i et eventyr«. En af pigerne skrev at »Gud er som et stort, venligt, lysende ansigt«. Der var også en dreng, der skrev, at »Gud er ligesom solen. Hvis vi ikke havde den, ville vi dø«. På holdet var der også en tænksom pige, der skrev »Gud er én, vi tror på for at vide, hvem vi er og hvad vi burde gøre«.

En konfirmand skrev følgende undertekst til et billede af »Guds ansigt«: »Hvis man skal lære et menneske at kende, kigger man altid på ansigtet. Man kan tit bedømme en person, om han er trist, vred, sur eller

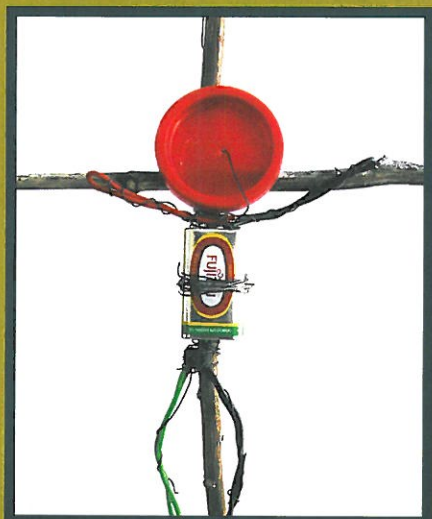
glad. Mennesket kan også skjule, hvordan man har det. Ansigtet forandringer sig gennem hele livet, men der er altid noget, man kan genkende. Gud kan man altid kende på, at han ikke vender ansigtet bort.«

Det er ofte en imponerende forestillingskraft, mange konfirmander er i besiddelse af. Den gør de unge i stand til at bidrage med stof og indfaldsvinkler til undervisningen på trods af traditionstab. Når unge mennesker bærer den slags billeder med sig, så kan det forbinde sig med den grundtanke, at vi er skabte i Guds billede. Og de unge har brug for en kirke, der tager deres tanker alvorligt og samarbejder med de unge om at sætte deres

gudsbilleder ind i en større sammenhæng. Det er påfaldende, hvordan nogle af deres opfattelser ligger tæt på de mange sproglige billeder af Gud, som vi finder i Bibelen. Der er på den måde lagt op til dialog mellem konfirmandernes opfattelser og gudsbilleder fra det gamle og det nye testamente.

Bibelsens gudsbilleder

I Bibelen sammenlignes Gud med mange ting fra naturen, f.eks. ørnen, klippen, solen, træet, ilden eller stormen. Men der er også en række sproglige billeder fra menneskekroppen og vores liv i øvrigt. Gud taler, sidder, går rundt i Edens Have.

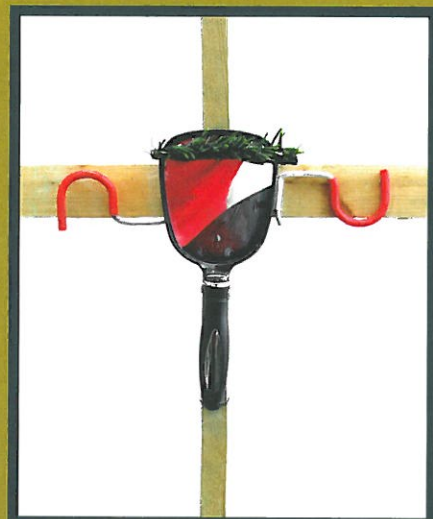

Fra et projekt, hvor der blev lavet krucifikser af skrotmateriale, sætter konfirmanden følgende ord på sit værk:

»På mit krucifiks er Jesus' hoved lavet af et rødt dåselåg, fordi farven er symbol på kærlighed og blod. Kroppen er lavet af et batteri, fordi Jesus har uendelig meget energi og sender lys videre fra Gud til mennesket. I toppen har jeg sat lilla blomster, der viser, at korset er et livstræ«.

En anden konfirmand i samme projekt fortæller følgende om sit værk::

»Jesus' ansigt er lavet af et revnet spejl på mit krucifiks, fordi hans liv blev slået itu. Man kan se sit eget ansigt i hans, og det minder os om, at vi også kan få det hårdt, men at vi ikke er alene. Mange lider i verden. Spejlet fortæller også, at Gud og Jesus lever i os og er med os.«

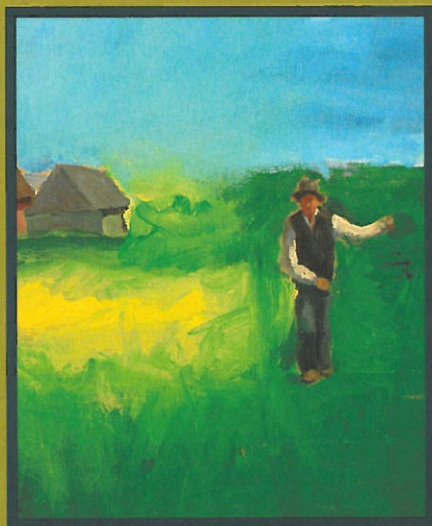
Han ser og dufter. Sanser. Gud har ansigt, følelser som en mor eller far. Optræder som hyrde, kriger eller konge. Men det er karakteristisk, at det netop ikke er konkrete skildringer af Guds væsen. Det nærmeste, vi kommer en konkret skildring, er netop i det nye testamente, hvor Gud bliver menneske på vores jord i kød og blod. Så er det ikke blot billede længere, men virkelighed. Derfor er det kristne billedsprog også mere menneske-ligt i det nye testamente end i det gamle. Det betyder ikke, at Guds gådefuldhed er ophævet, men at Gud har vist os noget af sit ansigt og knyttet sig på en uadskillelig måde til mennesket dybt ind i smerten og lidelsen.

Følgeskab i den religiøse udvikling

Unge har krav på, at der er voksne, som følger dem i deres religiøse opvækst og lytter til deres personlige opfattelser og billeder af Gud og verden. Men problemet er ofte, at der ikke sker en udvikling af det religiøse, fordi det ikke bliver næret gennem samtaler med voksne. Barnetroen bliver derfor efterladt i barndommen og løsrives fra de nye livserfaringer, et menneske gør sig med alderen. Det betyder, at barndommens gudsbillede kan fremtræde som tom naivitet i forhold til virkeligheden. Når livet brænder på, og det gør ondt

at være menneske, så bliver det derfor vanskeligt at forholde sig til kristendommen som en ressource i svære tider. Disse betingelser er en helt afgørende forudsætning for konfirmandforberedelsen og arbejdet med opfattelserne af Gud. Opgaven er at skabe et miljø, der tager udgangspunkt i konfirmandens personlige muligheder, både faglige og menneskelige. Deres livserfaringer, spontane udlægninger og religiøsitet, som ikke er udviklet, må indgå i mødet og være en del af samtalen med evangeliet og mangfoldigheden af gudsbillederne. Kirken må samtidig både anerkende og udfordre de unges religion og være en hjælp til, at de kan iagttage livet med troens øjne. Undervisning i dag bør være en proces, hvor de unge er medarbejdere på forskellige tolkninger ud fra deres forudsætninger i dialog med Bibelens grundtekster.

» Unge har krav på, at der er voksne, som følger dem i deres religiøse opvækst og lytter til deres personlige opfattelser og billeder af Gud og verden

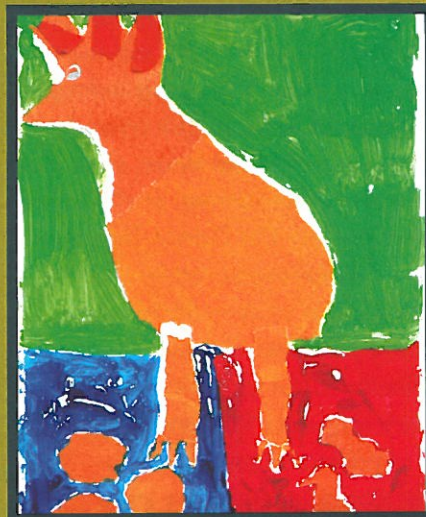

Tre konfirmander har arbejdet med et gammelt maleri af en bonde på markarbejde. Deres opgave var at overmale billedet, men lade det nødvendige stå tilbage, så det beskrev historien om sædemanden fra Markusevangeliet kapitel 4. Deres tekst til motivet lød:

»En bonde gik ud for at så. Han spredte frøkorn ud med hånden. Noget faldt på vejen, noget på klippegrund og andet blandt tidsler, men intet af det voksede op. Men nogle frø faldt i den gode jord og voksede til en hel kornmark. Jesus sagde: »Den, der har ører at høre med, skal høre!« Lignelsen beskriver Gud som en mand, der slynger om sig med gode ord og håber, nogen vil høre efter.«

Konfirmandtanker til billedet:

»En god høne passer på sine kyllinger, giver dem tryghed og mad. Hun sørger også for, at de ikke leger for langt væk, så de bliver taget af en ræv eller en rovfugl. En høne har omsorg for sine kyllinger, som en mor tager sig af sine børn. Derfor sammenlignes Gud med billedet af en høne. Den vil beskytte sine kyllinger, ligesom Gud vil beskytte os.«

» Selv om der ligger en logik i at hævde et billedforbud i en monoteistisk religion, brydes denne logik ved fødslen af et virkeligt menneskebarn, et håndgribeligt og »afbilledligt« menneske, i en stald i Betlehem. Den kristne Gud lod sig se, og kan derfor afbildes som Kristus

Hvad der blev af BILLEDFORBUDET

Af redaktør, cand.theol. Jeanne Dalgaard,
e-mail: jeannedalgaard@gmail.com
(Forfatter til Billedforbudet (Forlaget Anis, 2006))

Om man træder ind i en ortodoks kirke med dens rækker af ikoner, som lyser op i al deres storslåede gyldenhed, om man vandrer langs væggene i en katolsk kirke med Jesus' lidelseshistorie afbildet i relieffer, eller om man lægger nakken tilbage og betragter vores egne kalkmalerisk udsmykede protestantiske kirker, så er konklusionen den samme; ét eller andet sted imellem Det Gamle Testamente – kristendommens rødder – og så udviklingen af de vidtforgreneede krone på kristendommens træ, må billedforbudet fra De ti Bud i Anden Mosebog være forsvundet.

I princippet gælder forbudet stadig i de to andre store

Abrahams-religioner, jødedommen og islam, men det er altså i store træk fraværende i kristendommen. Herfra naturligvis undtaget de reformertes helt billedløse kirkerum og så ganske små kristne sekter. En sådan sekt er f.eks. en gruppe menonitter fra Arkansas, der valgte at flytte til staten Missouri pga. en lovændring, der gjorde det lovpligtigt at have sit foto på kørekortet. Men det er en anden historie. I hovedtræk er billedforbudet forsvundet fra kristendommen. Hvorfor?

Oldkirkelig billedskepsis

Det var ingen selvfølge for den tidligste kristendom, at billedforbudet

befandt sig blandt de ting ved jødedommen, den ville gøre op med. Der består en vis logik i at hævde et billedforbud i monoteistiske religioner, og budet om kun at have en Gud og så budet om ikke at gøre sig gudebilleder, står da også klods op af hinanden i Anden Mosebog, dvs. i to på hinanden følgende vers. I ortodoks jødedom tæller man det faktisk som ét bud (bud nr. 2, da udsagnet »Jeg er Herren din Gud, som førte dig ud af Egypten, af trællehuset« betragtes som 1. bud).

Eller tænk på profeten Esajas (f.eks. kap. 44), der med ikke så lidt sarkasme ironiserer over dem, der laver sig gudebilleder af et stykke træ, som de så kan bede til, mens de med resten af træet tænder bål

til at varme sig ved og lave mad over. Nej, man bør alene fæstne lid til den, der har skabt én, og ikke til noget; man selv har skabt med høvl og snilde.

Folkefromhedens billedbehov

Vendepunktet kommer med kejser Konstantin, der lovliggør kristendommen og selv omvender sig til den nye religion. Hans hofteolog, Eusebius, skriver ca. år 339 et brev til en af kejserens kvindelige slægtninge, der har udbedt sig et Kristusbillede. Eusebius afviser ganske vist, at hun kan få sådan et – for, som han spørger, hvilken af Kristus' to naturer vil du have afbildet? Den guddommelige kan ikke afbildes, og den menneskelige er ikke værdig til at blive det.

Men selv om man fra officielt

hold altså endnu ikke har sanktioneret billedbrugen, viser alene forespørgslen, at der på det tidspunkt faktisk har floreret Kristus-billeder. Tidligt opstod der også en tradition for, at evangelisten Lukas foruden at være flittig med pennen også skulle have været maler og have portrætteret både Jomfru Maria og Jesus.

Den byzantinske billedstrid

Billeder af både Kristus, gudsmoderen, evangelister og apostle, martyrer og helgener begyndte altså at spille en rolle i løbet af et par århundreder – sikkert som en kærvkommen religionspraksis til afløsning for diverse hedenske husguders statuetter – men uden at der blev formuleret en »sanktioneret« billedteologi. Vi skal frem til det, man kalder den byzantinske ikonoklasme

(billedstrid), der foregik i årene 730 og 843 med byen Konstantinopel, det nuværende Istanbul, som epicenter. Det fører for vidt at udfolde detaljerne i denne uhyre interessante og omskiftelige periode i den ortodokse og den nye, pavelige katolske kristendoms tid. Kort sagt blev spørgsmålet om billedernes legitimitet gennem ca. hundrede år spændt som en teologisk hest for en politisk vogn, da kejseren og kirken brødes om, hvem der skulle have magten.

I denne kontekst skal blot nævnes teologen Johannes af Damaskus (ca. 676 - ca. 749), der om nogen er billedteologiens fader. Han levede i eksil og derfor uden for den billedfjendtlige kejsers rækkevidde, og i tre traktater om billedernes legitimitet i religionen udfolder han et spektrum af argumenter til fordel for billedbrugen. Det væsentligste på det tidspunkt var,

Julius Schnorr von Carolfeld:
Moses modtager lovtavlerne,
2 Mos 31,18, 1860.

at han skelner mellem forskellige former for tilbedelse; dels en slags »absolut« tilbedelse, en dyrkelse (gr. *latreía*), dels en »relativ« tilbedelse, dét at vise noget ære (gr. *proskúnesis*). Den første tilkommer kun Gud – inklusive søn – mens den næste er forbeholdt de hellige, dvs. martyrer osv. Man må altså gerne gøre sig allehånde slags billeder, blot man med sig selv véd, at når man f.eks. kysser en ikon, så må man kun betragte det som en *relativ* tilbedelse.

Inkarnationen

Johannes' billedteologi betyder i kristendommen et nybrud i form af en gigantisk opvurdering af det fysiske, det håndgribeliges værdi i den religiøse praksis. På det punkt må han betegnes som en religionspædagog af historiske dimensioner. Der foregår en bevægelse væk fra en anden Johannes, fra evangelisten Johannes' udsagn om, at Gud skal dyrkes »i ånd og sandhed« (4,24) – altså at det med Gud er noget meget spirituelt og uhåndgribeligt noget – hen imod det, som virkelig

er nøglen til at forstå, hvor billedforbudet blev af: Inkarnationen. For teologer både før Johannes af Damaskus – men han med særlig vægt – og efter ham griber atter og atter til apostlen Paulus ord om, at Kristus er Guds billede (2 Kor 4,4: gr. *eikon*, det vi kender som »ikon«).

Selv om der ligger en logik i at hævde et billedforbud i en monoteistisk religion, brydes denne logik ved fødslen af et virkeligt menneskebarn, et håndgribeligt og »afbilledligt« menneske, i en stald i Betlehem. Den kristne Gud lod sig se, og kan derfor afbildes som Kristus (Johannes af Damaskus mener, at der stadig ikke må gøres billeder af Gud Faderen, men denne opfattelse forsvinder i løbet af middelalderen).

Middelalderlig merchandise

Det vil sige, at man på et tidspunkt i middelalderen har fået udviklet en billedteologi, som hviler på Inkarnationen, og en billedpraksis, som skelner mellem forskellige

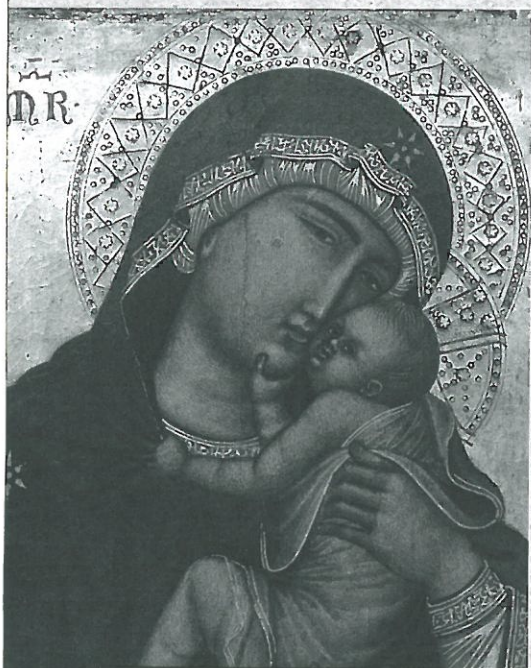
grader af legitim billedanvendelse. Hvad handler den næste ikonoklasme, den hvor reformatorerne i 1500-tallet forsøger at rense kirkerne for altre, billeder og statuer, så om?

Der var tale om en for det reformatorske program naturlig modreaktion på den højmiddelalderlige eksplosion af billeder og andet merchandise, som havde fundet sted i Vesteuropas kirker. For i praksis var Johannes af Damaskus' billedteologi nok bedre egnet for spekulative teologer end for folkefromheden. Hvem huskede i hjertet at definere sin tilbedelsesform ret, når man knælede foran et alterbillede af den Hellige Anna? Eller – og værre – hvem tjente som en anden Disney-koncern stort på dette behov for håndgribelig religionspraksis? Eller hvem købte sig til verdslig magt og anseelse ved at donere altre og andre genstande til den lokale kirke?

Luthers to-frontskrig

Martin Luther var i første omgang med på opgøret med billederne. Det hænger sammen med hans forståelse af det første af De ti Bud, budet om ikke at have andre guder. I Den Store Katekismus kan man læse i udlægningen af dette bud, at det, som ens hjerte hænger ved, det er egentlig ens gud (Luther bruger mammon, penge, som eksempel – ganske velvalgt, også i dag). Det vil sige, at hvis man sætter sin lid til, at bønner fremsagt ved Sankt Mikael's statue kan afhjælpe dette eller hint, så har man gjort dette stykke træ til sin gud, reelt en afgud, ja dét er flerguderi. Kun én skal man fæstne lid til, og det er Gud selv; intet billede af ham.

Men som på en del andre punkter flytter Luther sig, da hans én-frontskrig mod de katolske misbrug bliver suppleret med endnu en front imod dem på den anden fløj, de radikale sværmere.

Notre Dame de Grâce,
Cambrai katedralen,
Sienna. Ca. 1340

Evangelisten Lukas, malerens
skytshelgen, afbilder Jomfru
Maria med Jesusbarnet. Mellem
1450 og 1499

Han forfægter nu den position, at det er bedre at prædike billeder ud af folks hjerter (dvs. få dem til at forstå det tåbelige i at fæstne lid til billeder og statuer), end at rive dem bort fra deres øjne, uden af de af den grund forsvinder fra hjerterne. Tværtimod: fjerner man med vold og magt billederne – som sværmerne vitterligt gjorde, når de skrællede kirkerne og brændte indholdet i store bål – så gør man en endnu værre tvang ud af trossagen, end den katolikkerne havde udviklet.

Biblia pauperum

Luther gik endnu længere. For i sidste ende bliver han selv en billedteolog på linje med Johannes af Damaskus. Også hos ham må det tilskrives et religionspædagogisk talent af de helt store. Dels blev det tydeligt for Luther, at mennesket simpelthen ikke kan lade være med

at gøre sig billeder i hjertet, når det skal begribe noget – helt dagligdags ting forstår vi billedligt – og Gud skal jo netop begribes i troen, gøres håndgribelig.

Men Luther anvender også et argument, der var fremme allerede i den forrige ikonoklasme, den byzantinske, hvor det af pave Gregor II blev anført, at analfabeterne i billederne på væggene kunne »læse« det, som stod med bogstaver i bøgerne. Billederne blev simpelthen betragtet som *Biblia pauperum*, dvs. de fattiges (altså analfabeternes) bibel. Den vinkel på billedspørgsmålet blev måske den allervigtigste for Luther; for hvad nytter det at oversætte Bibelen til folkesproget, hvis folket ikke kan læse? Og det kunne de ikke i 1500-tallet.

Så i vores kristne tradition er konklusionen på, hvad der blev af billedforbudet, at Inkarnationen tilfødte billedet, mens *biblia pauperum*-argumentet endog anbefalede det.

Gustav Doré: Moses knuser lovens tavler, 2 Mos 32,19.

MARTHAS TRAVLE KØKKEN

- EN LITURGISK MÅLTIDSBOG

Kr. 249,-
204 sider

Mad med mening

„Marthas travle køkken” er en spændende ny kokebog. Bogens appetitvækkende opskrifter er bygget op omkring en liturgi, der flytter fokus fra spisning til samvær.

Nye bud på alsidig hverdagsmad og måltidsfællesskab

Bestil bogen på www.unitasforlag.dk
eller køb den hos din boghandler

At sætte BILLEDE OG KROP på gudsforholdet

Om brug af croquis-dukker i sjælesorg og undervisning

af Helle Møller Jensen, sognepræst i Skovshoved, ph.d.,
e-mail: hmj@km.dk

Kierkegaard og kroppen

Kierkegaards kommunikationsmetode, når det handler om at beskrive indre menneskelige konflikter, er præget af en enkelhed, som man ikke umiddelbart tiltror den på andre måder så omstændelige og

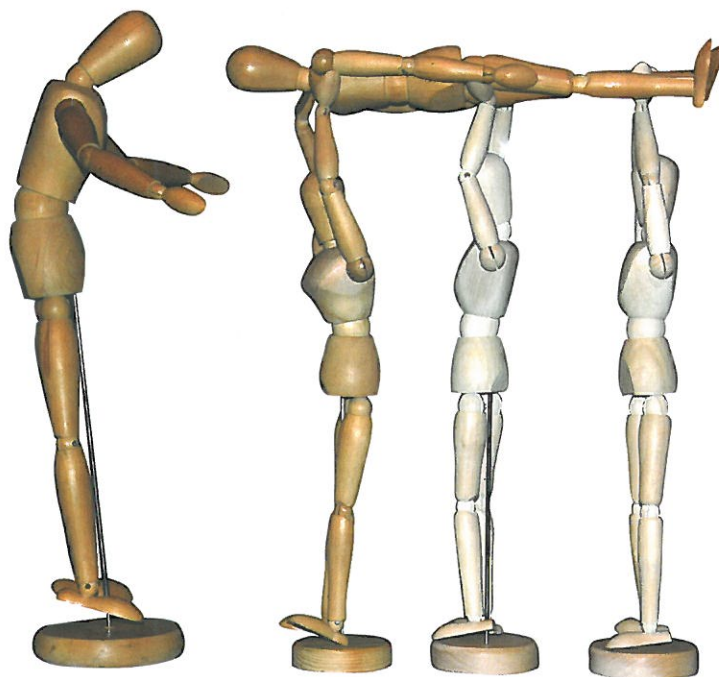
snørklede teolog. Men sagen er, at når Kierkegaard beskriver indre tankemæssige og følelsesmæssige konflikter, gør han det ved hjælp af kropslige billeder. Kropslige billeder, der er så tydelige, at en detaljeret læsning af Kierkegaards tekster aftegner en skitse af personens omrids, så man i princippet kunne male

den. Kierkegaards såkaldt opbyggelige forfatterskab, der tæller de værker, han har underskrevet med eget navn, er nemlig fyldt med beskrivelser af indre sjælelige konflikter, der udtrykkes enkelt og letforståeligt i kropslige billeder. Vi får kendskab til kroppens bevægelser og kroppens positur. Med andre ord: Det indre beskrives ved hjælp af det ydre og kan fremstilles visuelt.

De sidste 5 år har 2-3 croquis-dukker været fast inventar i min håndtaske. For når Kierkegaard kan fastlåse et billede af indre konflikt i et visuelt billede, kan vi andre også. Det er således blevet rutine at inddrage croquis-dukker i sjælesorg og i konfirmandundervisningen.

Kroppen som sladrebank

Kan man stole på sine tanker, på sit intellekt? Ikke altid! Tanker kommer og går. Det kan være svært at holde sammen på dem, når man f.eks. er syg eller i krise.

» De sidste 5 år har 2-3 croquis-dukker været fast inventar i min håndtaske. For når Kierkegaard kan fastlåse et billede af indre konflikt i et visuelt billede, kan vi andre også. Det er således blevet rutine at inddrage croquis-dukker i sjælesorg og i konfirmand-undervisningen.

I konfirmandstuen er der også mange tanker, der kommer og går. De unge mennesker er i en rivende udvikling, og behovet for at kunne holde sammen på sine tanker er ikke mindre vigtigt i en identitets-sårbar alder. Behovet for at fastholde tanker og erkendelser – og dermed også for at kunne registrere udvikling – er baggrunden for, at jeg interesserer mig for en visuel manifestation. Netop når man beskæftiger sig med »det indre«, er det vigtigt at være opmærksom på »det ydre«, på kroppen, dens bevægelser og dens positionering.

Men kan kroppen være forudsætning for erkendelse? Sprogfilosoffer har i analyser af sprogets opbygning gjort sig til talsmænd for at kroppen ikke blot er forudsætning for erkendelse, men kroppen og dens erfaringer er den grund, hvorpå alle verdens sprog er opbygget. Et eksempel: Det fysiske udtryk for, at et menneske er i kontrol, er at stå oprejst. Oprejst stilling giver maksimal kontrol og overblik. Det hænger fint sammen med, at en følelse af overskud og velvære ofte kommer til udtryk i en sætning som »Jeg er oppe helt i skyerne!« Omvendt er formuleringen: »Jeg er

helt nede at vende!« ikke tegn på noget godt.

At spørge, om kroppen kan være forudsætning for erkendelse er på et sprogligt abstrakt plan interessant nok, men i sjælesorg og konfirmand-undervisning, hvor enkelhed er en dyd, må spørgsmålet om, hvorvidt kroppen kan være forudsætning for erkendelse, besvares på en anden måde. Nemlig som spørgsmålet: Er kroppen den sladrebank, der siger alt det, vi ikke vil være ved?

Det er vigtigt at fastslå, at når jeg i det følgende taler om kroppens sprog, er det ikke ud fra en vulgær psykologisk betragtning om, at man kan læse, hvordan en person har det, ved at se på, hvordan kroppen er positioneret, f. eks. at korslagte ben skulle være et tegn på en lukket person og en ret ryg være ensbetydende med et godt selvværd. Kroppens sprog som forudsætning for erkendelse handler i denne sammenhæng om, hvordan man ser sig selv i forhold til noget andet.

Hvordan ser man sig selv i forhold til f.eks. sin Gud, sin mor, sin mand, sin kammerat?

Kropslige beskrivelser i forhold til noget andet end én selv involverer to kroppe. Croquis-dukkerne giver

mulighed for at beskrive kroppens positionering, afstand og vendthed i forhold til hinanden, sådan som man selv ser dem (ikke nødvendigvis sådan som de er). Endvidere giver croquis-dukkerne mulighed for at vise, hvordan man ville ønske situationen var.

Inspirationen fra Kierkegaard kommer fra det særegne ved Kierkegaards måde at kommunikere på, som er beskrevet af dr. theol. Arne Grøn i disputatsen »Subjektivitet, negativitet, Kierkegaard«. Arne Grøn har et godt blik for den dobbelt-perspektivering, der ligger i, at Kierkegaard taler om kroppens positionering og bevægelse i såvel overført som i bogstavelig forstand. Det vil sige, at vi i Kierkegaards tekster både præsenteres for individet indefra og udefra dvs. fra iagttagerens og den iagttagnes synspunkt.

Den genstand, som forfatteren som iagttager forholder sig til, er et individ, der bevæger sig. Bevægelserne er i sig selv vigtige, siger Arne Grøn, fordi bevægelserne kan opfattes som forstadier til en figurativ positionering. Det drejer sig om den bevægelse, som et individ gør, den stilling, det indtager, i og

med det gør bevægelsen. Pointen er da, at individet med den bevægelse, det gør, bringer sig selv et sted hen.

Når Kierkegaard beskriver et sjæleligt problem, handler det om indre splittelse og kontroltab, dvs. den lidelse ikke at kunne det, som man gerne vil. Mellemrummet mellem det, som et menneske kan, og det, som et menneske vil, udgør for Kierkegaard lidelsens samlede sum. Jo større mellemrum mellem det, et menneske vil og kan, jo større er lidelsen, og tilsvarende jo mindre mellemrummet er imellem det man vil og kan, jo mindre er lidelsen.

Kierkegaard beskriver denne lidelse som et spørgsmål om bevægelse og stilstand. Såvel bevægelse som stilstand kan betragtes både positivt og negativt. Det er »lidelse«, hvis man ønsker at »bevæge sig« (handle), men ikke kan, fordi man er stivnet eller lammet. Ligeledes er det »lidelse«, hvis man ønsker at stå stille (besinde sig), men ikke kan lade være med at bevæge sig (flygte). At efterspore – og visuelt manifestere – individets bevægelse og stilstand er derfor i høj grad sjælesorgens gebet.

I sjælesorgens rum og i konfirmandstuen

Når jeg tænker tilbage på min tid som hospitalspræst og de mange gange, croquis-dukkerne var i spil, var der særligt to typiske situationer, hvor de viste sig at være gode redskaber. Den ene typiske situation var,

når jeg havde brug for at forstå konfidentens forhold til de forskellige aktører i den beskrevne situation. Det var forholdet til de nære pårørende, der blev tydeliggjort af konfidentens egne croquis-dukke-opstillinger og forklaringer på, hvorfor vendtheden, afstanden og bevægelserne var, som de blev visuelt fremstillet. I forlængelse heraf blev gudsforholdet også visuelt opstillet. Croquis-dukkerne har flere forskellige størrelser, og det var bemærkelsesværdigt, hvor få der benyttede en dukke på størrelse med dem selv – altså en Kristus-fremstilling! – til at beskrive deres gudsforhold med. Oftest var Gud en større dukke end personen selv. En anden typisk situation i sjælesorgen, hvor den visuelle fremstilling var hjælpsom, var ved afslutningen, punktet i samtalen. Det gav et tydeligt billede at tage afsæt i til næste gang, man skulle tale sammen og tage tråden op.

I konfirmandstuen er croquis-dukkerne en integreret del af hver time. De første gange anvender jeg udelukkende croquis-dukkerne i forbindelse med fortællinger for at vænne konfirmanderne til selv at anvende dem senere. Derefter får de selv mulighed for at vælge nogle

dukker og ved hjælp af deres egne opstillinger udtrykke, hvordan de ser sig selv i forhold til Gud i forbindelse med forskellige emner, f.eks. bøn om hjælp, takkebøn, døden, opstandelsen og Guds omsorg. Jeg fotograferer konfirmandernes opstillinger og giver dem fotoet, så de kan skrive i deres notesblok, hvad de har tænkt med den givne opstilling. Notesblokken er deres private, som vil være et minde om, hvordan de tænkte, da de gik til konfirmandundervisning. Jeg indprenter dem, at jeg ikke læser deres notesbog, at jeg opbevarer den på et sikkert sted, og at jeg ikke kigger uden at spørge og få lov.

På denne måde får konfirmanderne mulighed for at tænke over deres eget Gudsforhold, og den faktuelle viden, som konfirmandundervisningen også indeholder, modsvares af overvejelser om kristendommens betydning hos den enkelte konfirmand.

» Oftest var Gud en større dukke end personen selv.

To afprøvede ideer til kreativt arbejde med gudsbilleder

af Inger Margrethe Mikkelsen, sognepræst i Åbyhøj,
mail: immi@km.dk

1. Endnu ser vi i et spejl... Mal gudsbilleder på spejle.

På spejle – medbragt hjemmefra i alle mulige størrelser eller købt hos en glarmester (jeg gav 20 kr. pr stk. for spejle med slebne kanter i formatet 15 x 20 cm) males med transparent glasfarve eller vinduesmaling.

Konfirmandkommentarer fra en temagudstjeneste med udgangspunkt i Joan Osbornes sang »One of us«, hvor aktiviteten indgik i forberedelserne:

Der er brugt mange forskellige farver – både lyse og mørke. Og ikke to billeder er helt ens.

Nogen har malet Gud som en gammel klog mand. Andre som noget i naturen, fordi det er dér de ser Gud. Nogen har tegnet et hjerte, som tegn på at Gud er kærlighed. Og nogen har slet ikke tegnet noget billede, men har malet Gud som en ramme i kanten af spejlet.

Men der er også noget fælles for alle billeder. For når vi ser på billederne, så kan vi – foruden det billede der er malet på spejlet – også se os selv. Det kan godt give os noget at tænke over. Måske kan det få os til at tænke på, at dét gudsbillede vi har inde i hovedet er påvirket af, hvem vi selv er, og hvordan vi tænker om os selv. Vi spejler os ofte i andre. Det kan både betyde at vi tænker positive tanker og negative tanker. Måske betyder det også noget for hvordan vi tænker om Gud? Måske kan det få os til at tænke på, at Gud kan vise sig i os?

Spejlbillederne fortæller os, at alle mennesker er en synlig del af Guds billede.

Derfor har Gud mange ansigter!

To gode indkøbsmuligheder til materialer: www.cchobby.dk og www.terapi-hobby.dk

2. Biblen som inspiration til billeddannelse...

(efter inspiration fra et skole-kirke-kursus i Aalborg stift med Benny Vindelev).

Der udleveres et ark med skiftsteder hvor Gud omtales i billedsprog.

I hvert skriftsted understreges det eller de ord, der beskriver Gud.

Derefter vælger hver enkelt hvilket billede, der skal illustreres. Mulighederne i valg af materialer er mange: Brug akvarelblyanter, akvarelpapir og pensler, oliemaling og lærred, rivebilleder i tapet/papir, cernit, ler, ... eller brug hinanden til at lave opstillinger – »frys« krop-pene fast, når I har den ønskede opstilling.

SKRIFTSTEDER:

1. Tim. 6,16: Gud bor i et utilgængeligt lys, som intet menneske har set eller kan se.

Luk. 1,78: Takket være Guds inderlige barmhjertighed hvormed sol-opgangen fra det høje vil besøge os.

Johs. 14,9: Jesus siger: Den, der har set mig har set Faderen.

Salme 63,9: Din højre hånd holder mig fast

1. Jos. 4,16: Gud er kærlighed, og den, der bliver i kærligheden, bliver i Gud, og Gud bliver i ham.

Salme 23,1: Herren er min hyrde, jeg skal intet mangle.

Esajas 42,13: Herren drager ud som en helt, som en krigers.

Salme 18,3: Herren er min klippe, min borg, min befrier.

Johs. 6,35: Jesus siger: Jeg er livets brød.

Salme 11,4: Herren er retfærdig, han elsker ret, de retscafne skal se hans ansigt.

2. Mos. 3,2: Herrens engel viste sig for ham i en flammende ild fra en tjørnebusk.

Matt. 22,2: Himmeriget (Gud) ligner en konge, der holdt sin søns bryllup.

Johs. 14,6: Jesus siger: Jeg er vejen.

1. Mos. 3,8: Ved aftenstid hørte de Gud Herren gå rundt i haven.

Mark. 1,10: Himlen flængedes og Ånden dalede ned over ham som en due.

Matt. 23,37: Hvor ofte ville jeg ikke samle dine børn som en høne samler sine kyllinger under sine vinger.

Salme 36, 10: Hos dig er livets kilde.

2. Kor 13,4: For han (Guds søn) blev korsfæstet i magtesløshed, men han lever ved Guds magt.

Johs. 15,5: Jeg er vintræet, I er grenene.

Glimt af G

i 100 års dansk kirkekunst

ved Anette Nybo Henriksen, sognepræst i Uvelse og
stiftsvikar i Helsingør stift, aknh@km.dk

Viborg Domkirke:
Joakim Skovgaard

Joakim Skovgaard (1856 - 1933)

Joakim Skovgaard, som var den eneste kunstner i sin tid, der for alvor interesserede sig for og var fortrolig med kristendom og kristen kunst, fik opgaven at udsmykke Viborg

Domkirke i år 1899, og det blev en spektakulær udsmykning, som fylder alle vægge/mure fra gulv til loft og forestiller scener fra både GT og NT og er udført i en særlig stil, der er præget af byzantinske mosaikker og fresker, men med et touch af Grundtvig, Norden og tidens

herskende skønvirke-stil. Denne stil vedblev at være populær i mange år og lukkede døren for den sentimentale og højstemte guldalderstil, der ellers havde behersket kirkekunsten hidtil. Kristus er hos Skovgaard den milde patriark – og uhyre nordisk af udseende. (Den milde patriark er han derimod ikke hos Skovgaards assistent Niels Larsen

Stevns, for på trods af, at denne var med til det langvarige og omfattende arbejde i Viborg, så mente han ikke, at Skovgaard malede Kristus på tidssvarende vis og var tilstrækkeligt insisterende og radikal.)

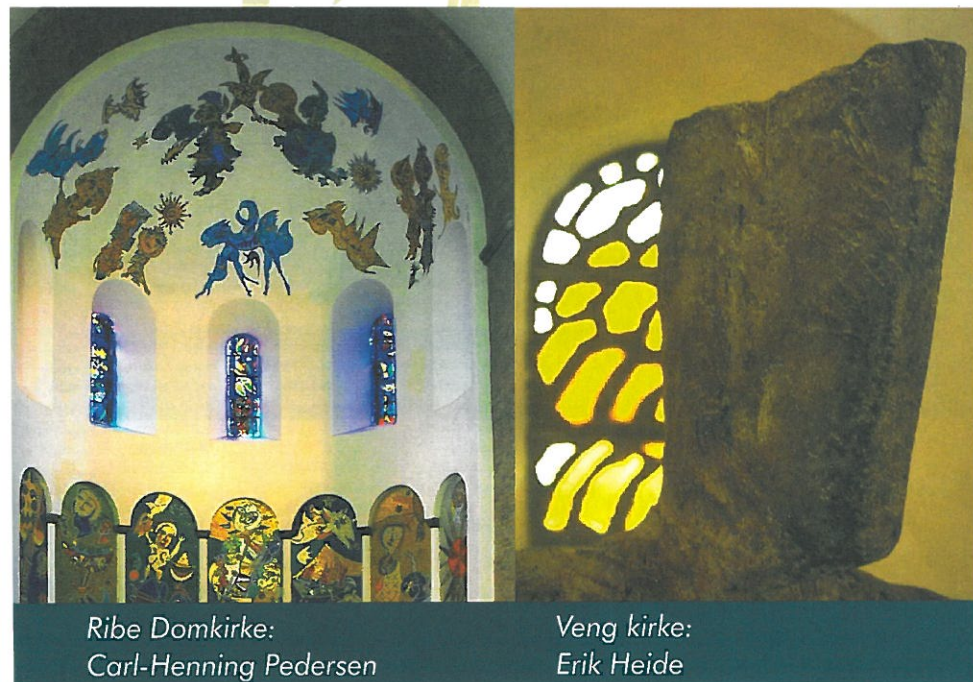
Nationalmuseets indflydelse

Omkring anden verdenskrig var kirkekunsten stort set stagneret. Folk i almindelighed mente, at den moderne abstrakte kunst var svær at forstå, og de modernistiske kunstnere viste kun ringe interesse for kirken. I øvrigt var de fleste af dem ateister, og blandt præster var kunstinteressen lille. Dertil kom, at der ikke var mange penge i cirkulation i disse år. Men i midten af 50'erne skete der noget, primært foranlediget af, at Nationalmuseet begyndte at anbefale moderne kunstnere til kirkeopgaver, bl. a. Mogens Jørgensen, med hvem der for alvor skete et nybrud.

Dølby kirke: Sven Havsteen-Mikkelsen

ids billede

Ribe Domkirke:
Carl-Henning Pedersen

Veng kirke:
Erik Heide

Sven Havsteen-Mikkelsen (1912 - 1999)

Maleren Sven Havsteen-Mikkelsen bragte nyt til dansk kirkekunst. Han var inspireret af kollegaen Oluf Høst, den nordiske natur, den romanske kirkekunst og russiske ikoner – disse sidste anså han for at være den smukkeste kirkekunst overhovedet. Hans altertavler har ofte Kristi lidelse som centrum – eller andet, som nogen kan have oplevet. Det metafysiske, bl. a. Kristi opstandelse, malede han ikke – »den hemmelighed har Gud villet beholde for sig selv«, som han begrundede sit motivvalg. Men overordnet er det ofte den lidende menneskesøn, vi møder hos denne kunstner, og udgangspunktet var for ham altid kristocentrisk - som han sagde: *»Kirkelig kunst skal være kristocentrisk. Ellers har den intet at gøre i kirkens rum.»* Men Kristi ansigt malede Havsteen-Mikkelsen ikke. Som han sagde: Ingen ved, hvordan han ser ud.

Det samme nordiske præg har een af de i dag mest anvendte kirkekunstnere, nemlig Maja Lisa Engelhardt, som også bevæger sig i grænselandet mellem det abstrakte og det figurative, og et direkte bud på Jesu ansigt finder vi i et billede, hun har lavet til Skannerup kirke. Det er ikon-agtigt og sender mindelser til Veronikas svededug.

Mogens Jørgensen og Carl-Henning Pedersen

Med Mogens Jørgensen er vi fremme ved modernitetens genembrud i kirkekunsten, for med sin udsmykning af loft, altertavle og prædikestol i Hover kirke, kom det nonfigurative for første gang ind i kirken. Loftet er en abstrakt komposition i blå og gule felter, fantasifuldt udlagt som et symbol på nadveren. Det barokke alter er i røde, violette og orange farver og bemalet med en solrose og tilføjet

korbuens krucifiks. Også kunstnere, som ikke nødvendigvis behøvede at være bekendende kristne, fik deres indgang i kirken med Mogens Jørgensen. Blandt andet Carl-Henning Pedersen, der udsmykkede Ribe Domkirke, hvilket affødte voldsom debat – for hørte en kunstner, der ikke blot var fremmed for den kristne tradition, men som i skrift og tale ligefrem også tog afstand fra den, hjemme i en kirke?

Erik Heide (f. 1934)

Der var og er dog stadig i kirken plads til de kunstnere og den kunst, der har et tydeligt kristent symbolsprog og en bekendende tilgang til arbejdet, hvilket billedhuggeren Erik Heide er et bevis på. For her er realismen, korset og den lidende Gud ofte centrum, som i Skalborg kirke ved Ålborg, hvor »Golgotha«, (1970) taler sit tydelige sprog, og hvor Jesu ansigt ved nærmere eftersyn er ødelagt og deformeret. Og Heides såkaldte kongekrucifikser, som der er opstillet i snesevis af over det ganske land, er tydeligt inspireret af den keltiske kunst, som fandtes i Irland ved kristendommens indførelse. Så med Heide er den fritstående figur atter kommet ind i kirkekunsten.

I det tydelige symbolsprog taler også Bjørn Nørgaard, Bodil Kaalund, Niels Helledie og Adi Holzer samt Arne Haugen Sørensens kunst. Ligesom Robert Jacobsens nyskabende altervæg i Hjerting kirke gør det (1992). Denne sidste er måske den mærkeligste fremstilling af den lidende Kristus, som endnu er set i en dansk kirke.

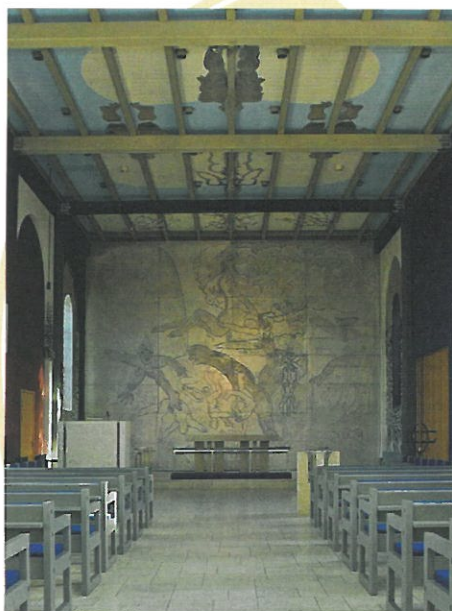
For her er inspirationen fra en fremmed kultur og et fremmed symbol tydeligt – nemlig den afrikanske maske. Også materialet er usædvanligt, for skrot belagt med bladguld er ikke en sædvanlig cocktail. Men ikke desto mindre er denne udsmykning en af de vellykkede og skattede.

Svend Wiig Hansen (1922-1997)

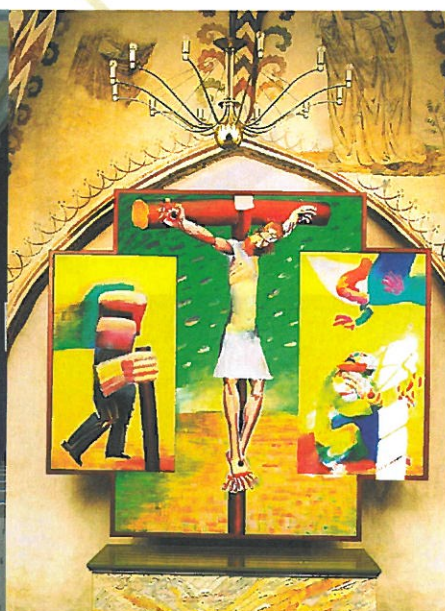
Med Svend Wiig Hansen er vi fremme ved den position, at kunst hører til i et kirkerum, hvis blot den er god nok – også hvis Gudsbilledet er fraværende. Et eksempel findes i hans totaludsmykning af Kastrup kirke, »Det sårede menneske«, hvorom det gælder, at det er tydeligt inspireret af Michelangelos dommedagsbillede i Det sextinske Kapel og minder om en stor billedbog skrevet med utydelig skrift. Det handler om mennesker, der befinder sig i en verden, der er forladt af Gud – og som kæmper med det. Tilintetgørelsen truer, og den meningsfulde helhed glimrer ved sit fravær.

Arne Haugen Sørensen (f. 1932)

Efterladt i rådvildhed er mennesket bestemt ikke i Arne Haugen Sørensens kunst, for her er der håb og vej og mening og en Gud, der lider med sit menneske og løfter sit menneske. Hans farvebrug er modigt, den ene bolchefarve følger sig til den anden, og Kristus gengives ofte med et Janusansigt. Janus var som bekendt en romersk husgud, der havde plads ved husets dør, hvor han iagttog de mennesker, der meldte deres ankomst. Derfor havde han fire ansigter – et til hver retning. Sådan bruger Haugen Sørensen imidlertid ikke motivet. For ham er Janushovedet oftest et symbol på, at alle er inkluderet i Jesu budskab og invitationen til hans rige.

Kastrup kirke:
Svend Wiig Hansen

Dalbynder kirke:
Svend Wiig Hansen

Det nonfigurative

Herefter kan man måske generelt sige om kirkekunsten, at den bliver mindre figurativ – det være sig eksempelvis med Peter Bondes altertavle i Vestre Fængsels kirke (2002), som, hævder kunstneren, forestiller Treenigheden, eftersom kirkens præst mener det. Selv havde han angiveligt ikke tænkt den religiøse tanke ind i sin kunst, ligesom Mogens Andersen ikke havde det i Sejs-Svejbæk kirke (1989). For altervæggen der, som er bemaling på en væg beklædt med 2600 hvide porcelænsfliser, er en spontan, abstrakt kalligrafisk kunst i sort og blå. Måske kan det ses som et eksempel på kirkekunst fra en kunstner, som tog det gammeltestamentlige billedforbud alvorligt. Selv har han sagt, at han har villet undgå enhver fast symbolik, og at hensigten med abstrakt kunst er »at træde uden for den kendte verden og etablere noget, mennesker ikke straks kender betegnelser for«.

Måske skyldes det nonfigurative præg på den nye kirkekunst ikke blot, at den nonfigurative kunst er den »populære« i dag, men også, at det efterhånden er blevet meget vanskeligt at være figurativ kirkekunstner,

simpelt hen fordi der generelt hersker manglende viden om de kristne symboler. Ja, måske er kun korset tilstrækkeligt og bredt kendt? En due tolkes nemlig ikke længere automatisk som Helligånd, men snarere som et fredssymbol eller som et billede på sjælen. Og stigen/trappen, som den ses i Anette Harboe Flensborgs nye udsmykning af altertavlen i Uggeøse kirke, er den stadig et symbol på Jakobsstigen, eller har den udviklet sig til at blive en trappe til større spirituel erkendelse?

En konklusion

Det kan konkluderes, at kunstnere i dag har nærmet sig kirken, og at kirken har nærmet sig tidens kunstnere – og at det er en god udvikling, for troen kan ikke klare sig uden kunsten. Kunst er nemlig en belysning af, hvad tilværelsen går ud på, og hvad den forstyrrer og ødelægges af.

Og samtidig skal det slås fast, at dansk kirkekunst på mange måder indtager en særstilling – at nytænkningen ikke har vundet indpas i andre lande i samme omfang, og at vi derfor skal være glade for den danske udvikling og værne om den.

MØD MIG I MØRKET

— om Kristus i Natkirken

af Signe Malene Berg, præst ved natkirken i Domkirken,
København, e-mail: pastorberg@domkirken.dk

Foto: Lea Nielsen

Han er pæn som han står der, Jesus i Thorvaldsens udgave, men han kommer på tværs i mit personlige univers, fordi han ligner noget, og jeg orker ikke at se op på ham, så jeg hengiver mig til helheden i stilheden i stedet for, og føler jeg drikker af noget som kan stille en del af min tørst, ligesom cellomusik kan det.

Som en del af en generation, »fri for religiøs indoktrinering«, faktisk nærmest helt fri for religionsundervisning som vi var det i min skole, kræver det en del kreativitet at opfinde og designe sin egen tro. Det er besværligt at tro. Enklest er det næsten at lade helt være med at tro. Svært er det alligevel at stå som neutral i et, trods alt, kristent baseret samfund. Udvejen, som kunstner, bliver en søgen. Ikke efter et færdigt billede af Jesus på korset, men efter noget stort, noget større... (Lisbeth van Deurs)

Ovenstående er skrevet af en af de kunstnere, som Natkirken i Vor Frue kirke samarbej-

der med, og tager den religiøse temperatur hos mange natkirkegængere. Gud og tro er ukendt område for dem, et område, de både tiltrækkes og skræmmes af. Det giver derfor bedst mening at holde sig til tvivlen, til en identitet som søgende. Dette går igen gang på gang i de bønner,

natkirkegængerne skriver, fx. som her, gengivet med natkirkegængerens tilladelse og i anonymiseret, redigeret form:

»Kære Gud! Jeg har længe været i tvivl om du fandtes«

Eller denne bøn:

»Kære Gud eller hvem du er. Og det er netop problemet, for hvad skal jeg tro på? Hvis du er der, så vis mig det. Det har jeg brug for, for jeg har aldrig set noget til dig«.

Og denne:

»Kære Gud! Jeg har endelig tilladt mig selv at åbne en dør på klem for dig! Det er ikke nemt, men jeg beder til at det med din hjælp bliver nemmere«.

Det kan også være svært at have Gud med i den hverdag, der findes udenfor kirken:

»Himmelske fader, jeg ved, jeg ikke henvender mig til dig så ofte, jeg måske burde, men nu hvor jeg er her i kirken, har jeg valgt at gøre det«.

Eller som her:

»Kære Gud.

Lad mig vanen tro bede om kærlighed og ro i sjælen, og undskyld jeg kun henvender mig, når jeg er i lort til halsen! Men sådan er vi unge!«

Det underlige, som måske ikke er så underligt, er at modet til at åbne munden, sige det, som man har det omkring sin tro og tvivl, om Gud og eksistens først kommer, når man møder det rum, hvor der ingen tvivl er om Guds eksistens. Rummeligheden, åbenheden, mangfoldigheden udspringer af et stærkt centrum, af at have en fast kerne – kald det gerne for troen, for Kristus, selvom hvad det præcist er, der gør rummet så specifikt og entydigt er svært at finde de endelige ord for.

I en evalueringsrapport for Natkirken efter dens første fire års levetid, skrevet af generalsekretær i Kirkefondet Kaj Bollmann, står der, at 90 % af Natkirken udgøres af Thorvaldsens Kristusfigur, alterstatuen. Måske er det vitterlig den statue, der gør forskellen fra et hvilket som helst andet rum. Det kan også være den dæmpede belysning eller os ansatte, der diskret og dog tydeligt går rundt i rummet og angiver, at her er der liv, selvom

Foto: Lea Nielsen

der ingenting sker. Eller måske er det den gratis kaffe, vi stiller frem i forhallen, der gør det. Og måske og snarere er det det hele, en hel masse på en gang, sådan som en anden samarbejdspartner, en præst i en apostolsk kirke har kommenteret på det:

Den første oplevelse, når man træder ind i Natkirken, er naturligvis selve rummet, som på mange måder er ekstraordinært. Rummets størrelse, belysningen, Thorvaldsens Kristusfigur og mange andre ting bidrager til en mangfoldighed af indtryk, som til sammen foranstalter et møde mellem æstetik og spiritualitet, som ikke kan undgå at påvirke såvel mig som de fleste andre åndelige turister, der bevæger sig rundt i kirken. (Bent Bjerring-Nielsen, Amagerbro frikirke).

Thorvaldsen havde efter sigende – hvilket ikke skal tages på bogstavet, men på ånden – heller ikke helt styr på sin statue, den fik sit eget liv og vilje. Statuen kan i en forstand siges at være en mislykket Kristus og i en anden forstand en helt rigtig Kristus. Den gode historie fortæller, at Thorvaldsen lavede den 1. udgave i gips som den opstandne Kristus med naglehuller i hænderne og såret i siden. Hænderne var løftet højt op i vejret – den opstandne Kristus, der velsigner. Så gik Thorvaldsen til frokost. Da han kom tilbage var hænderne faldet ned – nu var det Jesus, der tog imod sine børn. Indskriften på soklen kom derfor til at hedde: Kommer til mig (Matt. 11,28), dvs. Jesus taget fra en situation før sin død og opstandelse. Han står lige dér, i kirkerummet, og er både menneske og Gud.

Den historiske mand, Jesus fra Nazaret, der tager imod børnene og den Gud, som løfter sine hænder og velsigner sin skabning, mennesket, dig, som træder ind i kirken. Det bliver meget personligt. Og forkynnelsen tydelig, selvom præsten ikke

har sagt et eneste ord. Vi er et andet sted end på det sproglige plan.

I en bog om Europas 1000-årige historie læser jeg, at den kristne religions rummelighed og mulighed for dialog var med til at vække trangen for bedre livsbetingelser og større frihed, for opfindsomhed, eventyrlyst og smidige pengesystemer. Thorvaldsens Kristusfigur rummer en sådan rummeligheds, dialogens og kreativitetens Gud. Jeg møder en, der giver mig lov til at være mig. Troende som tvivlende som nogle gange det ene og nogle gange det andet og nogle gange begge ting på en gang. Som virkeligheden er. Mislykket og rigtig ligesom statuen. Og jo mere, jeg nærmer mig centrum, alteret, den personlige Gud, jo større frihed til at være mig. Men jeg behøver ikke gå så tæt på, behøver ikke

tale, henvende mig, være den, der skaber relationen. Det er ok at blive længere nede i rummet, på distancen og være i fred. Kommer til mig, står der på soklen. Det er ikke sikkert, der er blevet lagt mærke til det – man skal helt op til alteret for at læse det. Men selvom ordene ikke bliver læst, gøres ordene. Jeg er kommet som de børn, der kom til Jesus dengang.

Hvordan er det nu, Cohens' Halleluja slutter:

*I did my best it wasn't much.
I couldn't feel so I learned to touch.
I've told the truth, I didn't come to fool you.
And even though it all went wrong,
I'll stand before the Lord of Song
with nothing on my tongue but
Hallelujah
Hallelujah, Hallelujah, Hallelujah,
Hallelujah*

Foto: Peter Friis-Nielsen

Læs mere...

LITTERATUR OM BØRNS GUDSBILLEDER:

Eberhard Harbsmeier m.fl.: Gud, det er for os!, Unitas 2003

Inger Bakken: Har Gud vinger?, Unitas 2005

Knud Munksgaard: Børns religiøse opfattelse, Gyldendals pædagogiske bibliotek, 1980

Knud Munksgaard: Mening og livsforløb, en introduktion til James W Fowlers personlighedsteori om udvikling af tro, Gyldendals pædagogiske bibliotek, 1982

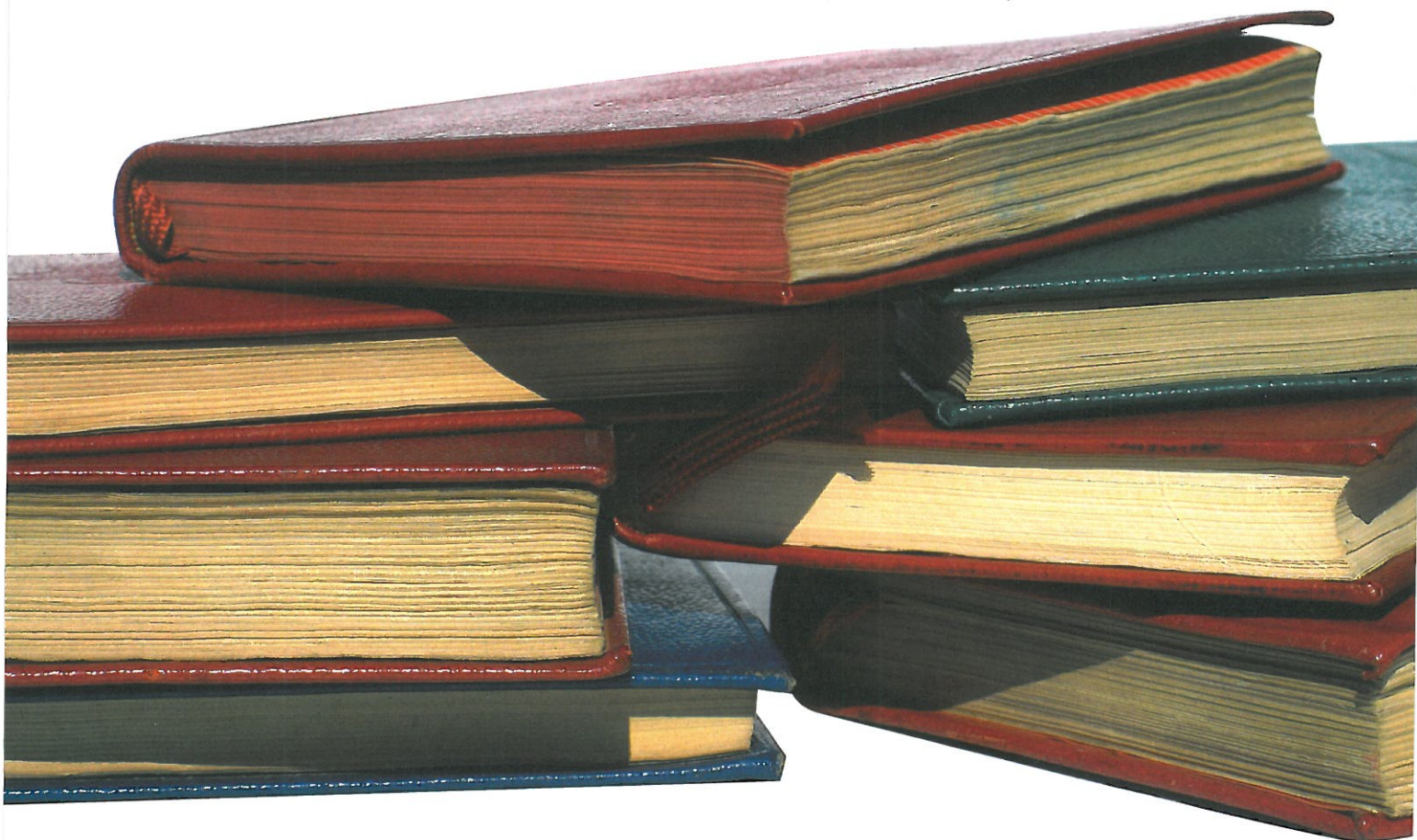
Friedrich Schweitzer: Barnets ret til religion, Aros 2006

Maare Tamm: Barnens religiøse föreställningsvärld, Verbum 1986

Dietlind Fischer/ Albrecht Schöll: Religiöse Vorstellungen bilden, p. 19-41: Hans-Günther Heimbrock: Vom Abbild zum Bild: Comenius-Institut Münster 2000

Nina Tange: Religionspædagogiske spejlinger, Religionspædagogisk Center

Benny Vindelev: Gud & mig, Små ord om det store i den kristne tro, Aros underviser, 2009

Boganmeldelse

Den hvide engel

Unitas Forlag 2009

Af Kirsten Ahlborg

Bogen er skrevet til børn fra ca. 5-års alderen som højtælning eller når de selv begynder at kunne læse. Der er noget både til øjet og til øret.

Det at miste gøres smukt uden at være kvalmende og oversentimentalt.

Sammenhængen mellem virkelighed, drømme og ønsker er vel noget, vi alle er betaget af og draget til – at ønske at den man engang holdt af pludselig kom svævende som en engel over sengen, når man allermest ønskede det?

Hvem har ikke det – det er jo det drømme, bønner og ønsker er til for – et øjebliks lykke, revet ud af den barske virkelighed? Det behøver man ikke at være barn for at ønske.

I bogen helt konkret personificeret i lille Nina, der i morgen ville blive 6 år og havde det store ønske og bøn til Gud, at hendes mor, der døde, da hun var kun var 5 år, ville komme og fejre hendes fødselsdag. Nina havde aldrig fejret en fødselsdag uden mor.

Hun er på vej til de 6 år og det er den første fødselsdag uden mor. Nina er så stor, at hun kan huske moderen. Det er kun et år siden, at moderen var der.

Nina kunne Fadervor; men aftenen før fødselsdagen undskylder hun til Vor Herre, fordi hun havde en anden bøn, der i aften var vigtigere. Det var hendes egen bøn om at låne hendes døde mor bare en dag – på hendes fødselsdag og det ønske gik i opfyldelse.

Englen Rose kom pludselig ved hendes fodende. Den havde altid beskyttet hende, som en skytsengel gør det.

Rose besluttede sig for at give Nina den smukkeste

drøm og fødselsdagsgave, hun kunne ønske sig – at møde hendes mor i drømmen.

Emnet er så usigeligt svært at håndtere, så man som voksen bagefter kan være sig selv bekendt.

Det tror jeg, at alle voksne kan fornemme, der har haft nær kontakt med børn, der mister meget tidligt i livet.

Sorgen og savnet må og skal man tage alvorligt; men ikke selv miste grebet helt.

Englebilledet er perfekt, måske noget fortærsket vil nogen mene, men ikke jeg.

Det er tillidsfuldt, har vinger og ånd og er smukt midt i en grusom verden.

Både skytsenglen Rose og moderen som engel eller stjerne, er billeder, yngre børn holder af.

Englene som budbringere er brugt et utal af gange i Bibelen og man kan direkte henvise til Maria og hendes nære slægtning Elisabeth, der begge får besked fra Gud om den forestående fødsel, så man kan fortælle mange gode historier til et 5-10 årigt barn om englene som Vor Herres sendebude.

Denne bog fremkalder tårer i øjnene især hos en gammel førstegangsfødende som anmelderen.

Tegninger er varme og rørende med dejlige stærke farver, der gør budskabet varmt og vedkommende. Tegneren Ida Gantriis' brug af enkle naive billeder sammen med stærke farver fænger med det samme sat op imod drømmenes gennemsigtige og skyagtige streg.

Jeg kan klart anbefale bogen til børn fra 4 år og op-efter som gave, minikonfirmandlæsning eller i kirkens samling af børnebøger.

Religionspædagogik 3-10årige

Den 11. januar - 1. marts 2009
mandage kl. 8.30 - 14.30

Religionspædagogik både i teori og praksis

Inspiration til minikonfirmandundervisningen

Påskefortælling, børnegudstjenester
og bibelske fortællinger

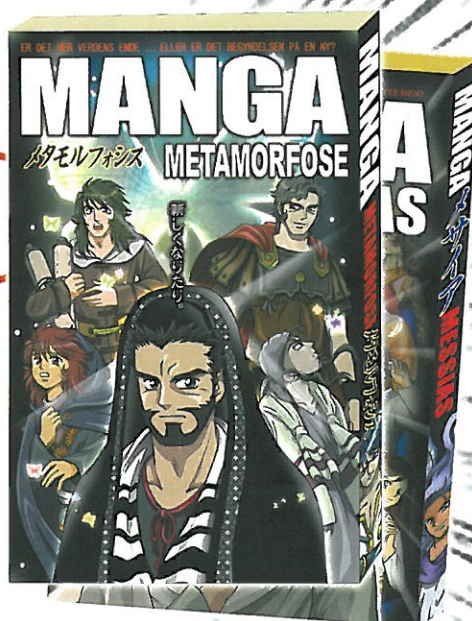
Læs mere på www.kirkefaglig-videreuddannelse.dk

Manga Metamorphose

Kun kr. 99,95

NYHED

Bibelselskabets Forlag

Fås hos boghandlere i hele landet eller på tlf. 33 93 77 44
Læs mere om mangagenren på www.bibelselskabet.dk